

ADELAJDA SIELEPIN Chr
Kraków

CHRYSTUS JAKO *GLORIA DEI* W LITURGII

Temat ten rozumiem ściśle chrystologicznie. Mamy ukazać Chrystusa jako wyraziciela chwały Boga Ojca i potwierdzić ten fakt w liturgii. A więc chwala Boga objawiona przez Chrystusa. Zajmiemy się wobec tego najpierw omówieniem samego zagadnienia od strony Objawienia, aby z jego przesłanek przejść w pewniejszy sposób do wniosków teologicznych, które znajdują swoje bezpośrednie odzwierciedlenie w modlitwach liturgicznych.

Na wstępie określimy, jak należy rozumieć chwałę Boga. Chwała Boża, יהוה יהוה (k^ebôd JHWH), δόξα τοῦ Θεοῦ w LXX, jeden z najistotniejszych atrybutów Boga Jedyneego w Trójcy, została przyniesiona na świat przez Jezusa Chrystusa (J 1, 14), który jest „Panem chwały” (1 Kor 2, 8) i „odblaskiem chwały Ojca” (Hbr 1, 3). „Wprowadził On w to ziemskie wygnanie” nie tylko „pieśń chwały rozbrzmiewającą w niebie przez całą wieczność”¹, ale sam w sobie niosąc tę chwałę, objawił ją w imieniu „Boga chwały” (Dz 7, 2) i „zabłysnął w naszych sercach, by olśnić nas jasnością poznania chwały Bożej na swoim obliczu” (por. 2 Kor 4, 6), by dać nam „w jednym Duchu przystęp do Ojca” (Ef 2, 18), „Ojca chwały” (Ef 1, 17).

Problematyką chwały zajmowano się z różnych punktów widzenia. Opracowania biblijne² dotyczą przeważnie chwały Jahwe ukazanej jako Jego potę-

---

¹ Por. P a w e ł VI. *Konstytucja apostolska wprowadzająca w życie Liturgię Godzin uchwaloną dekretem II Soboru Watykańskiego* (1970). Wstęp.

² J. A b r a h a m s. *The Glory of God*. Oxford 1925; J. S c h n e i d e r. *Doxa. Eine bedeutungsgeschichtliche Studie*. Gütersloh 1932; J. D u p o n t. *Le chrétien miroir de la gloire divine d'après II Cor. 3, 18*. „Revue bénédictine” 56:1949 s. 392-411; M. P G r a s s i. *La gloria de Jahwe*. Treviso 1968; S. Ł a c h. *Kebod Jahwe*. W: *Księga Wyjścia*. Poznań 1964 s. 343-346; A. M. R a m s e y. *The Glory of God and the Transfiguration of Christ*. London 1967; Ch. G i b l i n. *In Hope of God's Glory*. New York 1970; W T h ü s i n g. *Die Erhöhung und Verherrlichung Jesu im Johannesevangelium*. Münster 1960; H. S c h l i e r.

ga, splendor i świętość. Autorzy analizują tę kategorię często jako moc paschalną w odniesieniu do historii zbawienia i mądrość Boga, czyli nową Chrystusową zasadę życia, przedstawianą niejednokrotnie w symbolu światła, co liturgia świadomie wykorzystwała przede wszystkim w sakramencie chrztu.

Częstą optyką opracowań tej kategorii biblijnej, zwłaszcza u teologów dogmatyków, było ujęcie chwały, które utożsamia ją z prawdą, dobrem i pięknem³ W teologii na ogół rozróżniało się chwałę Boga obiektywną (*gloria obiectiva*), przejawiającą się w Nim samym i w stworzeniach, oraz chwałę Boga subiektywną (*gloria subiectiva*), pochodzącą od człowieka, który poznaje i wielbi Boga. Innymi słowy: pierwszy rodzaj to chwała Boga wyrażona do pewnego stopnia w Objawieniu, a druga to chwała ze strony człowieka, akt uwielbienia Boga, czyli kult. Sprawa styku obu tych aktów, ich wzajemne przenikanie i zależność kultu od uświęcającego objawiania chwały Boga została zauważona i wyakcentowana przez reprezentantów odnowy liturgiczno-patrystycznej i ostatecznie przez Sobór Watykański II. Temat ten wiąże się z teologią misterium, którą reprezentują przede wszystkim O. Casel⁴, V Warnach⁵, G. Söhngen⁶, J. Daniélou⁷, L. Bouyer⁸, Y. Congar⁹

La notion de „doxa” dans l’histoire de salut d’après S. Paul. Lectio Divina 46. Paris 1968; J. B. C a i r d. *The Glory of God in the Fourth Gospel.* „New Testament Studies” 15:1968-69 s. 265-277; J. D r o z d. *Chwała Chrystusa.* W: *Egzegeza Ewangelii św. Jana.* Lublin 1976 s. 67-79.

³ Por. Z. A l s z e g h y, M. F l i c k. *Gloria Dei.* „Gregorianum” 36:1955 s. 361-390; H. U. von B a l t h a s a r. *Herrlichkeit. Eine theologische Ästhetik.* Einsiedeln 1961-1974. Jest to kluczowe dzieło współczesnej teologii, obejmujące zagadnienia prawdy, dobra i piękna w odniesieniu do chwały. Autor twierdzi, że tym, czym dla filozofii jest kategoria piękna, tym w teologii jest chwała. Chwała Boga przeziiera zarówno przez wspaniałość bytu, jak i przez wspaniałość wydarzeń dziejów zbawienia. Świadczą o tym Biblia, liturgia i świętość życia chrześcijańskiego.

⁴ O. C a s e l. *Das christliche Kultmysterium.* Regensburg 1935; t e n ż e. *Glaube, Gnosis, Mysterium.* Münster 1941; t e n ż e. *Das christliche Festmysterium.* Paderborn 1941.

⁵ V W a r n a c h. *Zum Problem der Mysteriengegenwart.* „Liturgisches Leben” 5:1939 s. 9-39.

⁶ Por. G. S ö h n g e n. *Christi Gegenwart in Glaube und Sakrament.* Leipzig 1968.

⁷ J. D a n i é l o u. *Platonisme et théologie mystique.* Paris 1944; t e n ż e. *Bible et liturgie.* Paris 1958; t e n ż e. *Sacramentum futuri.* Paris 1950.

⁸ L. B o u y e r. *La vie de la liturgie.* Paris 1960; t e n ż e. *Mysterium paschalne.* Kraków 1973.

⁹ Y C o n g a r. *Le Mystère du temple.* Paris 1957. W Polsce tym zagadnieniem zajmowali się: W H r y n i e w i c z. *Chrystus nasza Pascha. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej.* T 1. Lublin 1982; t e n ż e. *Nasza Pascha z Chrystusem. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej.* T. 2. Lublin 1987; W Ś w i e r z a w s k i. *Faith and Worship in the*

Zagadnienie chwały Boga urzeczywistnianej w liturgii było przedmiotem, choć nie pierwszorzędnym, opracowań m.in. takich teologów jak: A. G. Martimort¹⁰, J. R. Villalón¹¹, M. Steinheimer¹², A. Nocent¹³, D. Mollat¹⁴, P. Grelot¹⁵, a w Polsce W. Hryniewicz¹⁶ i W. Świerzawski¹⁷. Najczęściej jednak kategoria chwały była opracowywana jako główny atrybut Boga wyrażony w wydarzeniach historii zbawienia, która jest przedłużona w liturgii eucharystycznej¹⁸.

A. M. Ramsey¹⁹ podsuwa wyjaśnienie, że eschatologiczna chwala Boga, której widzenie zapoczątkuje Paruzja, przejawia się stopniowo w dziejach zbawienia w kolejnych odsłonach epifanii starotestamentalnych i nowotestamentalnych, do których zalicza jako najważniejsze przejawy chwały Boga w Chrystusie, głównie w Jego przemienieniu na górze i w zmartwychwstaniu. Wydarzenia te uobecniają się z kolei *in mysterio* w liturgii Kościoła. Czyli, idąc niejako od strony Boga, rzucamy światło na dzieje ludzkie.

W teologii św. Pawła chwala jest nierozłącznie związana z misterium, które Apostoł lapidarnie określa: „Chrystus pośród was – nadzieja chwały” (Kol 1, 27). Treścią misterium Boga jest objawienie zbawczego planu, który najpierw ukryty (Ef 1, 3–14; Kol 1, 26–27; Rz 9, 23), został objawiony w Chrystusie, w którym zjednoczeni dostępujemy udziału w pełni zbawienia (Ef 3, 19). W tym misterium przejawia się Boża chwala – miłość, mądrość, wszechmoc, dynamiczna obecność Boga z ludem²⁰. Doświadcza jej człowiek

Pauline Commentaries of St. Thomas Aquinas. „Divus Thomas” 75:1972 nr 4, s. 389-412; t e n ż e. Faith Professed in the Eucharist. An Interpretation of St. Thomas Aquinas. „Divus Thomas” 77:1974 nr 3/4 s. 373-391.

¹⁰ A. G. M a r t i m o r t. *L'Église en prière*. Paris 1961.

¹¹ J. R. V i l l a l ó n. *Sacrements dans L'Esprit*. Paris 1977.

¹² M. S t e i n h e i m e r. *Die ΔΟΧΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ in der römischen Liturgie*. München 1951.

¹³ A. N o c e n t. *Contempler sa gloire*. Paris 1963.

¹⁴ D. M o l l a t. *La vie et la gloire*. Paris 1980.

¹⁵ P o r. P. G r e l o t. *De la mort à la vie éternelle*. Paris 1971.

¹⁶ H r y n i e w i c z. *Chrystus nasza Pascha: t e n ż e. Nasza Pascha z Chrystusem*.

¹⁷ P o r. W. Ś w i e r z a w s k i. *Dynamiczna pamiątka Pana*. Kraków 1980.

¹⁸ P o r. N o c e n t. *Contempler sa gloire*; M o l l a t. *La vie et la gloire*.

¹⁹ P o r. R a m s e y. *The Glory of God* s. 45.

²⁰ P o r. A. S o l i g n a c. *Mystère*. W: *Dictionnaire de spiritualité ascétique et mystique*. T. 10. Paris 1980 s. 1861. 1862; M. J. L e G u i l l o u. *L'Église et le mystère*. W: *L'Église en plénitude*. Paris 1962 s. 15, 16-24; I. H. D a l m a i s. *Le „mystère” „La Maison-Dieu”* 14:1948 s. 67-98.

przez znaki: najpierw wydarzenia z historii Izraela, cuda (δυνάμεις) i słowa (ρήματα) Jezusa, a potem przez sakramentalne znaki liturgii Kościoła²¹

Można by powiedzieć, że przez owe δυνάμεις Boga, w których wyzwała się Jego moc (δύναμις, *virtus*) i uzewnętrznia się chwała (δόξα, *gloria, splendor*), misterium Boga wkracza w doczesność. Bóg objawia się przez *splendor virtutis* („blask mocy”), które wyraża pełnię i chwałę, splendor misterium. Termin μυστήριον Wulgata oddaje słowem *sacramentum*, i jesteśmy tu blisko znaczenia Pawłowego δόξα τοῦ μυστηρίου, *gloria sacramenti* (Kol 1, 27). Chwała misterium jest chwałą pochodzącą ze zbawczych czynów Boga dokonanych w historii Izraela, a przede wszystkim przez Jezusa Chrystusa. W tych czynach przejawia się moc i chwała Boga²²

Chwała nie jest jednak istotą Boga. Chwała jest jedynie Jego przejawem i atrybutem: δόξα jako *claritas*, jasność, blask, a δύναμις jako *virtus*, czyn, akt. Stary Testament mówi o obłoku, który obrazowo wskazuje na bliskość Boga, ale Go jednak nie uobecnia. Wynika to ze słów skierowanych do Mojżesza: „Gdy przechodzić będzie moja chwała [...], ujrysz Mnie z tyłu, lecz oblicza mego tobie nie ukaze” (Wj 33, 22)²³

Temat „Chrystus jako *gloria Dei*” jest tematem zakorzenionym w Objawieniu biblijnym, gdzie możemy znaleźć szereg tekstów ujmujących tę kategorię jako relację Syna do Ojca. Najbardziej typowe to: Chrystus jest „odblaskiem Jego chwały i odbiciem Jego istoty” (Hbr 1, 3), „Bóg, Ten, który rozkazał ciemnościom, by zajaśniały światłem, zabłysnął w naszych sercach, by olśnić nas jasnością poznania chwały Bożej na obliczu Chrystusa” (2 Kor 4, 6), a przede wszystkim scena przemienienia Pańskiego, ujawniająca splendor Boskiej chwały w Jezusie (Mt 17, 1-8; Mk 9, 2-8; Łk 9, 27-36). Zatrzymajmy się na tej ostatniej jako najbogatszej i uczynmy z niej kanwę niniejszego opracowania. Zacznijmy jednak od strony liturgii.

Formularz święta Przemienienia Pańskiego ma kilka charakterystycznych tekstów dotyczących naszego tematu, ale wyjdziemy od Prefacji, ukazującej najszersze spektrum treści omawianego zagadnienia „Chrystus jako *gloria Dei*” A oto tekst: „On [Jezus Chrystus] objawił swoją chwałę wobec wybranych świadków, a Jego ciało podobne do naszego zajaśniało niezwykłym blaskiem. W ten sposób umocnił serca uczniów, aby nie ulegli zgorszeniu

²¹ Chwała przejawiająca się w słowach i czynach Boga jest zarówno istotą, jak i obwolutą (*enveloppe*) Objawienia Boga. S o l i g n a c. *Mystère* s. 1861; por. S c h l i e r. *La notion de „doxa”* s. 381; Le G u i l l o u. *L' Eglise et le mystère* s. 17.

²² Por. C a s e l. *Das Christliche Kultmysterium* s. 95 n.

²³ Por. A. J a n k o w s k i. *Dopowiedzenia chrystologii biblijnej*. Poznań 1987 s. 183.

krzyża, a całemu Kościołowi dał nadzieję, że osiągnie chwałę, którą sam zajaśniał jako jego Głowa²⁴ W tekście tej modlitwy uwydatnia się przede wszystkim aspekt bóstwa Jezusa, a ściśle biorąc Jego Boskiej i ludzkiej natury, przez podkreślenie niezwykłości blasku, jakim zajaśniało Jego ciało podobne do naszego. Bóstwo Jezusa zaznaczone zostało także wyrażeniem „objawił swoją chwałę” (*suam aperuit claritatem*)²⁵ A zatem nie mamy tu do czynienia z prorokiem, który promieniuje mocą i światłem tego, który posyła, ale z samym źródłem tego promieniowania – z Bogiem, który jest „światłością świata” i „odblaskiem chwały Ojca”

Celem objawienia chwały Boga było wzmocnienie uczniów na przyszłość, w obliczu czekających ich doświadczeń krzyża, których zapowiedzi niechętnie słuchali, bo ich do końca nie mogli zrozumieć. Takie umocnienie było i jest potrzebne dla zrównoważenia utrapień tego świata w tym czasie i dla umocnienia wiary w powołanie do chwały, czyli do pełnego upodobnienia się do Chrystusa-Głowy Kościoła. Ten właśnie wniosek teologiczny utrwaliła liturgia w przytoczonej Prefacji: „całemu Kościołowi dał nadzieję, że osiągnie chwałę, którą sam zajaśniał jako jego Głowa” Niemniej jednak pamiętamy, że uczniowie faktycznie nie skorzystali z tego umocnienia. A skoro tak się stało – z wiadomej zresztą przyczyny: nie otrzymali jeszcze Ducha, „który doprowadza do całej prawdy” (J 16, 13) – to wnioskujemy, że objawienie na górze przemienienia miało szerszy zasięg i było przeznaczone nie dla tych trzech wówczas wybranych, ale dla całego Kościoła na czasy mesjańskie, w których Duch Święty umożliwi rozumienie i recepcję Objawienia. A jeśli mówimy o Kościele, to przede wszystkim o liturgii, przez której obrzędy-znaki Chrystus nieustannie jest obecny jako *gloria Dei*.

Czytajmy więc zacytowaną Prefację w jej kontekście pełnym, liturgicznym, który zapewnia wszystkie elementy do osiągnięcia owego *sensus plenior*. Liturgia Słowa tego święta kieruje nas do czytań, które stanowią dla liturgii pełny rezerwuar treści, odślaniający głębię syntetycznie sformułowanych modlitw. Aby je zrozumieć, należy zejść na piętro Objawienia i teologii biblijnej odpowiednich tekstów. Mam tu na myśli głównie Ewangelie o Przemienieniu Pańskim przeznaczone na to święto. Przewidziany jest wybór z trzech Synoptyków na poszczególne lata A, B i C.

²⁴ Prefacja o Przemienieniu Pańskim. MRP 45, 196*.

²⁵ Prefacja, Dominica II in Quadragesima, MR 192.

W scenie tej jest kilka akcentów. Według niektórych egzegetów²⁶ najważniejszy jest głos Ojca z obłoku (Łk 9, 35), który nazywa Jezusa „Synem wybranym” (ὁ ἐκλεκτός), podczas gdy w pozostałych Ewangeliach mamy określenie „Syn umiłowany” (ὁ ἀγαπητός). Tytuł „wybrany” w Starym Testamencie przypisywano Mesjaszowi. Teologia „wybrania”, przebiegająca się przez cały Stary Testament w odniesieniu do narodu izraelskiego, ma swoje rzeczywiste spełnienie najpierw w jednostce – w Osobie Jezusa Chrystusa, Mesjasza, którego wybranie wskazywało na szczególną bliskość z Bogiem i odpowiedzialność za powierzoną Mu przez Boga misję wobec ludzkości. Było nią odkupienie, tzn. doskonałe wypełnienie planu Boga Ojca, który sprowadzał się do definitywnego objawienia w zbawczym akcie Jego wszechmocy nad grzechem i śmiercią, czyli objawienia chwały Boga.

W epifanii na Taborze Jezus jest nazwany „Synem” To słowo najlepiej określa Jego relację do Ojca, Boga JHWH. Zostało ono użyte podobnie w scenie chrztu i kuszenia Jezusa na początku Jego publicznej działalności. W tej scenie ma jednak jeszcze mocniejszy wydźwięk. Synostwo jest szczególnym rodzajem wybrania i przewyższa wszystkie dotychczasowe relacje bliskości proroków z Bogiem. Wybranie Jezusa jest tak intensywne, że sprowadza się aż do relacji synostwa równego z Ojcem pod względem natury i bóstwa. W omawianej epifanii wskazuje na to m.in. chwała, która jaśniała. To była „Jego chwała” (Łk 9, 32), δόξα αὐτοῦ, własna jako Boga, a nie jedynie jej odbłask, jak to miało miejsce w przypadku Mojżesza, którego oblicze po spotkaniu z Bogiem jaśniało odbłaskiem chwały JHWH, a nie własnej samego Mojżesza. Jezus jaśniejący w chwale pod osłoną człowieczeństwa ukrywa prawdziwą istotę Boga. Jest prawdziwym Bogiem. Tej naturze Jezus zawdzięczał rangę swojego wybrania do misji, która zakończyła się zwycięstwem i zmartwychwstaniem.

Jeśli chodzi o odzwierciedlenie w liturgii, to problematyka bóstwa Chrystusa pojawia się najbardziej w okresie Bożego Narodzenia. Kolekta z Mszy o świcie: „Przeniknięci nowym blaskiem Wcielonego Słowa, prosimy Cię, wszechmogący Boże, spraw, niech w naszych czynach odbija się światło, które przez wiarę jaśnieje w naszych duszach”²⁷ A w Modlitwie nad darami wprost mamy wyznanie wiary w tę prawdę: „Miłosierny Boże, niech nasza Ofiara stanie się godna tajemnicy, którą obchodzimy, wyznajemy, że Chrys-

---

²⁶ Por. H. S c h ü r m a n n. *Das Lukasevangelium*. T. 1/3. Freiburg–Basel–Wien 1969 s. 552-566.

²⁷ Uroczystość Narodzenia Pańskiego, Kolekta z Mszy o świcie, MRP 34.

tus narodzony jako człowiek jest także prawdziwym Bogiem...”²⁸ Kolekta z Mszy w dzień jest z kolei prośbą: „[...] daj nam uczestniczyć w bóstwie Twojego Syna, który przyjął naszą ludzką naturę”²⁹ Kolejna kolekta w Oktawie Bożego Narodzenia rozpoczyna się następującą inwokacją: „Wszechmogący i niewidzialny Boże, Ty rozproszyłeś ciemności świata przez przyjście Chrystusa, który jest prawdziwą światłością...”³⁰

Istotnym wątkiem jest zapowiedź zbawczej męki Chrystusa, którą egzegeci rozumieją jako antytyp Mojżeszowego „wyjścia” Przy objawieniu chwały jest mowa o odejściu Jezusa, jakiego miał dokonać w Jerozolimie (Łk 9, 31), czyli o Jego męce i śmierci na krzyżu. Tylko posiadając moc Boską, czyli chwałę Boską, mógł Jezus dokonać tego jedynego w swoim rodzaju „odejścia”, aby zbawić świat. *Exodus* Jezusa dotyczy wyjścia z niewoli grzechu do sfery łaski. Mojżesz i Eliasz w przytoczonej perykopie mówili o odejściu Jezusa, które my teraz rozumiemy jako zbawcze „przejście” Jezus jawi się tutaj w swojej funkcji kapłańskiej jako Odkupiciel, Arcykapłan Nowego Przymierza i Twórca nowego kultu. Liturgia to w sposób syntetyczny odśłania, wiążąc chwałę i moc Boga objawioną w Chrystusie ze zbawczymi skutkami dla ludzkiej duszy.

Modlitwa nad darami z Mszy o Przemienieniu Pańskim mówi: „Panie, nasz Boże, uświęć złożone dary przez chwalebne Przemienienie Twojego Syna i oczyść nas ze zmyły grzechów blaskiem Jego światłości”³¹ Podobnie, jak czytamy w modlitwie *Postcommunio*, Chrystus z całą mocą swojego Bóstwa działa w sakramentach, a w Eucharystii przez zjednoczenie z człowiekiem wprowadza go w rzeczywistość Bożej chwały, w której nie ma mowy o grzechu, a jedynym uprawnieniem życia w tej rzeczywistości jest podobieństwo do Chrystusa. W takich skutkach Eucharystii uczestniczymy już w eonie obecnym: „Boże, Ty w tajemnicy Przemienienia objawiłeś chwałę Twojego Syna, spraw, niech Pokarm eucharystyczny, któryśmy przyjęli, przemieni nas na Jego podobieństwo”³² To są te zbawcze skutki przewidziane w objawieniu Bożej chwały w Chrystusie, a nie osiągnięte jeszcze w przemienieniu na Taborze. Dopiero w czasie Kościoła, w czasie działania Ducha Parakleta są one dopełniane na Taborze liturgicznym, jakim jest Eucharystia.

²⁸ Uroczystość Bożego Narodzenia, Modlitwa nad darami, MRP 35.

²⁹ Uroczystość Bożego Narodzenia, Kolekta z Mszy w dzień, MRP 35.

³⁰ Piąty dzień w Oktawie Bożego Narodzenia, Kolekta, MRP 38.

³¹ Modlitwa nad darami z Mszy o Przemienieniu Pańskim, MRP 139’

³² Modlitwa po Komunii z Mszy o Przemienieniu Pańskim, MRP 139’

W tej krótkiej scenie musimy zwrócić uwagę na jeszcze jeden szczegół: na rodzaj jasności, w jakiej ukazał się Jezus. Zbyt wiele uwagi poświęcają jej ewangeliści, by ograniczyć się tylko do stwierdzenia faktu. Łukasz opisuje znak tej chwały podkreślając lśniąca biel odzienia Jezusa i Jego odmieniony wygląd. Mateusz dodaje skojarzenia ze światłem: „Twarz Jego zajaśniała jak słońce, odzienie zaś stało się białe jak światło” (Mt 17, 2), natomiast bardziej realistyczny Marek stosuje porównanie olśniewającej bieli do takiej, jakiej nie zdoła osiągnąć żaden folusznik na ziemi (Mk 9, 3). Jest to więc element wskazujący na nieziemską czystość, a także na funkcję arcykapłańską Chrystusa w owym dniu, w wielkim Dniu Pojednania³³ Ten znak wskazuje również na najistotniejszą funkcję mesjańską, jaką miał spełnić Jezus jako Arcykapłan. Jest nią złożenie ofiary z siebie za grzechy ludzi – paschalny rys chwały Boga ukazanej w Chrystusie³⁴ Jeszcze jedno odniesienie do tej wybitnie paschalnej aluzji z Ewangelii, w której Mojżesz i Eliasz mówili o odejściu Jezusa. Chrystus Arcykapłan staje przed nami zwłaszcza w liturgii Wielkiego Czwartku, która mówi o nowej wiekuistej Ofierze i Uczcie miłości Chrystusa, jaką zostawił Kościołowi przed własnym wydaniem się na śmierć³⁵

Temat ten podejmują także teksty prefacji, zwłaszcza o Najświętszej Eucharystii: „[...] On sam jako prawdziwy i wieczny Kapłan, ustanawiając obrzęd wiekuistej Ofiary, pierwszy się Tobie oddał w zbawczej Ofierze i nam polecił ją składać na swoją pamiątkę. Jego Ciało za nas wydane, umacnia nas, gdy je spożywamy, a Krew za nas wylana, obmywa nas, gdy ją pijemy”³⁶

---

³³ W Biblii biel nawiązuje do koloru szat Boga (Dn 7, 9) i do szat Chrystusa, który objawił swoją chwałę na górze Tabor (Mt 17, 2; Mk 9, 13; Łk 9, 29) i do odzianych w białe szaty zwycięzców-zbawionych (Ap 4, 4; 7, 9, 13). Biały kolor oznaczał również kolor szaty ślubnej, a w tym wypadku jest niezbędnym rekwizytem, szatą godową na ucztę Oblubienicy i Baranka, antycypowaną i uobecnianą w Eucharystii. Ma więc odniesienie eschatologiczne. W Starym Testamencie biel była przeznaczona na szaty liturgiczne. Kapłan ubierał do sprawowania kultu szaty z białego lnu (Wj 39, 25). Apokalipsa odwołuje się do tej prawdy w obrazie dwudziestu czterech starców, którzy przedstawiają zapewne świętych okresu przedchrystusowego.

³⁴ D a n i é l o u. *Bible et liturgie* s. 52; P O p p e n h e i m. *Symbolik und religioese Wertung des Mönchkleides im christlichen Altertum*. Münster 1932 s. 37; A. G. M a r t i n o r t. *Introduction*. W: *L'Église en prière* s. 547.

³⁵ Kolekta z Mszy Wieczery Pańskiej, MRP 127.

³⁶ Prefacje o Najświętszej Eucharystii 46 i 47, MRP 198*.

Prefacja o Jezusie Chrystusie Królu Wszechświata: „[...] Ty namaściłeś olejem wesela [namaszczenie mesjańskie jako znak uczestnictwa w chwale Boga – przyp. A. S.] Jednorodzonego Syna Twojego, naszego Pana Jezusa Chrystusa, na wiekuistego Kapłana i Króla Wszechświata, aby dopełnił tajemnicy odkupienia rodzaju ludzkiego ofiarując siebie samego na ołtarzu krzyża, jako niepokalaną ofiarę pojednania, i aby poddawszy swej władzy wszystkie stworzenia, przekazał nieskończonemu majestatowi Twojemu wieczne i powszechne Królestwo: królestwo prawdy i życia, królestwo świętości i łaski, królestwo sprawiedliwości, miłości i pokoju”³⁷

O Synu, Odkupicielu, wspominamy także w innej kolekcie okresu Bożego Narodzenia: „Wszechmogący, wieczny Boże, z Twej woli wszelkie dążenie człowieka do Ciebie ma swój początek i swoje dopełnienie w tajemnicy Narodzenia Twojego Syna, spraw, abyśmy należeli do Chrystusa, który jest Zbawicielem wszystkich ludzi”³⁸ W innych miejscach narodzenie Chrystusa określane jest jako „początek naszego zbawienia”³⁹ a sam Chrystus jako „Dawca życia wiecznego”⁴⁰ Epifania chrzcielna szczególnie wyakcentowała aspekt synostwa Jezusa i zbawcze skutki tego wybrania, podkreśliła misję odkupienia w celu stworzenia nowej relacji między ludźmi a Bogiem – relacji dzieci do Ojca: „Wszechmogący, wieczny Boże, po chrzcie w Jordanie uroczyście ogłosiłeś, że Chrystus, na którego zstąpił Duch Święty, jest Twoim umiłowanym Synem, spraw, aby Twoje przybrane dzieci, odrodzone z wody i Ducha Świętego, zawsze żyły w Twojej miłości”⁴¹ Jedynie Syn, będący odbłaskiem chwały i istoty Ojca, może przywrócić ludziom taką relację.

Ze względu na powierzoną przez Boga Ojca misję, Jezus Mesjasz jest w scenie przemienienia przedstawiony przez głos Ojca jako ten, którego należy słuchać („Jego słuchajcie”). Szczególne wybranie: synowskie i Boskie, uprawniało Jezusa, aby nazywano Go jedynym tytułem – *rabbi* (por. Mk 9, 5) z tej racji, że w Nim była owa niezbywalna mądrość konieczna do zbawienia: znajomość Bożego planu i umiejętność wypełnienia go skutecznie, czyli objawienie chwały Boga, którego raz powzięty plan okazuje się doskonały. Ta mądrość to mądrość krzyża (por. 1 Kor 1, 23; 2, 7). Widzimy więc Jezusa w Jego jedynej i niepowtarzalnej funkcji Nauczyciela i Mistrza

³⁷ Prefacja o Jezusie Chrystusie Królu Wszechświata, MRP 204*

³⁸ Siódmy dzień Oktawy Bożego Narodzenia, Kolekta, MRP 40.

³⁹ Uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki Maryi, Modlitwa nad darami, MRP 42.

⁴⁰ Uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki Maryi, Kolekta, MRP 42.

⁴¹ Święto Chrztu Pańskiego, Kolekta, MRP 58.

w imieniu Ojca, poza którym nie ma innego (por. Mt 23, 8-10). To jeszcze jeden odcień chwały Boga w Chrystusie.

Modlitwy z Mszy Drugiej Niedzieli po Narodzeniu Pańskim stanowią swoisty zestaw na temat Chrystusa niosącego zbawczą mądrość jako przejaw chwały Boga. Najpierw w Kolekcie jest prośba: „Wszechmogący, wieczny Boże, Ty oświecasz wszystkich ludzi, którzy w Ciebie wierzą, napełnij cały świat Twoją chwałą i ukaz się wszystkim narodom w blasku Twojej prawdy”⁴², a następnie mamy Chrystusa, który jest szafarzem tej prawdy: „Wszechmogący Boże, uświęć złożone dary przez Narodzenie Twojego Syna, który wskazał nam drogę prawdy i obiecał życie wieczne”⁴³. Tu widzimy Chrystusa w Jego funkcji nauczycielskiej w imieniu Ojca. Najwyraźniej to widać w modlitwie z Oktawy Objawienia Pańskiego: „Boże, Ty przez swojego Syna objawiłeś wszystkim narodom blask wiekuistej mądrości, spraw, abyśmy coraz głębiej poznawali chwałę naszego Odkupiciela i doszli do wiecznej światłości”⁴⁴.

Oktawa przed Objawieniem Pańskim już zapowiada treści o Chrystusie przebywającym z Ojcem w chwale i mającym ją w równym z Nim stopniu: „Wszechmogący Boże, wyznajemy, że Twój Syn, od wieków istniejący z Tobą w chwale...”⁴⁵. Ta chwała przez Chrystusa jest przybliżana światu: „Wszechmogący, wieczny Boże, Ty przez przyjście Twojego Jednorodzonego Syna ukazałeś się w nowym blasku...”⁴⁶. A w samą uroczystość Objawienia Pańskiego światło chwały Boga symbolizuje gwiazda, która zapowiada Mesjasza Bożego: „Boże, Ty w dniu dzisiejszym za przewodem gwiazdy objawiłeś Jednorodzonego Syna swojego poganom, spraw łaskawie, abyśmy poznawszy Cię już przez wiarę, zostali doprowadzeni do oglądania twarzy w twarz blasku Twojego majestatu”⁴⁷.

Chwała Boga w Chrystusie osiąga swoje spełnienie także, a może przede wszystkim, w przewyższającym dotychczasowe prawo i prorocstwo przewodnictwie Chrystusa. Wszystko w Nim staje się nowe. Widzimy Go tu jako Pana nowego porządku, który wypełnił Prawo i prorocstwa – nie zniekształcił czy odsunął, ale wypełnił w sposób doskonały, czyli ostateczny. Chrystus otrzymuje na to potwierdzenie i upoważnienie od samego Boga Ojca w obec-

---

⁴² Druga Niedziela po Narodzeniu Pańskim, Kolekta, MRP 44.

⁴³ Druga Niedziela po Narodzeniu Pańskim, Modlitwa nad darami, MRP 44.

⁴⁴ 10 stycznia po Objawieniu Pańskim, Kolekta, MRP 55.

⁴⁵ 2 stycznia przed Objawieniem Pańskim, Kolekta, MRP 45.

⁴⁶ 7 stycznia przed Objawieniem Pańskim, Kolekta, MRP 50.

⁴⁷ Uroczystość Objawienia Pańskiego, Kolekta, MRP 51.

ności dotychczasowych największych autorytetów Starego Testamentu: Mojżesza i Eliasza. Na tej podstawie Chrystus objawia się jako najwyższy autorytet dla nowego prawa, którego inauguracją będzie zesłanie Ducha Świętego do serc wiernych.

Dotąd Mojżesz, jako wyraziciel i stróż tego dawnego Prawa, reprezentował model życia prowadzącego do chwały, która miała jednak przeminąć w obliczu Chrystusa (por. 2 Kor 3, 7). On przynosi inny, prawdziwy dostęp do chwały Boga, którą jest On sam, i otwiera wiernym nowe możliwości przez swego Ducha. „Wobec przeogromnej chwały okazało się w ogóle bez chwały to, co miało chwałę tylko częściową” (2 Kor 3, 10). Chrystus przyszedł po to, by zredukować zasłonę przemijalności i udostępnić człowiekowi wolność od tego, co jest tylko częściowe, jak Prawo i proroctwa⁴⁸, a reprezentowane w scenie przemienienia przez Mojżesza i Eliasza⁴⁹ Chrystus przychodzi sam jako Bóg-Miłość, która rozwiązuje wszystko, czyli sprawia, że „zasłona opada” – καταργεῖται (2 Kor 3, 16), czyli po prostu przestaje funkcjonować, topnieje pod wpływem Boskiej ἀγάπη. To wszystko jednak dzieje się za sprawą Ducha Pańskiego, bo tylko On może sprawić, że Chrystus, który jest świetlistym rozdarciem czy spalaniem „zasłony”, światłością i chwałą Boga, *gloria Dei*, będzie przez ludzi przyjęty z całym autorytetem, jaki otrzymał od Ojca.

Mówiąc więc o Przemienieniu, musimy pamiętać o wymiarze szerszym niż tylko jednorazowy epizod. Oznacza ona objawienie chwały Chrystusa, Syna Bożego i Boga, wybranego Mesjasza dla umocnienia wszystkich w „czasie Kościoła” (H. Schlier), kiedy to Duch Paraklet we właściwy sobie sposób przekona wierzących o wszystkich aspektach chwały Chrystusa. W scenie przemienienia objawia się cała Trójca Święta. Syn jest przedstawiony Apostołom przez głos Ojca, który daje się słyszeć za sprawą Ducha, ukazanego wtedy jako obłok zasłaniający Jezusa i towarzyszących mu Mojżesza i Eliasza. Objawienie chwały Bożej jest zapośredniczone przez Ducha, który Jezusa osłonił (ἐπεσκίασεν). *Nota bene* słowo to zostało użyte także przez Łukasza w scenie zwiastowania Maryi w znaczeniu działania Ducha Świętego w akcie Wcielenia („Moc Najwyższego osłoni cię” – ἐπισκιάσει σοι, Łk 1, 35). Pomaga nam to zrozumieć istotną rolę Ducha Parakleta w zbawczym działaniu Boga wobec ludzi. Jak ważna stąd rola epiklez w liturgii! Chwała Chrys-

---

⁴⁸ Por. analogicznie do 1 Kor 13, 8-12 z rozróżnieniem między eonem doczesnym a ściśle eschatologicznym.

⁴⁹ Łukasz użył imion „Mojżesz i Eliasz” w miejsce znanego hebrajskiego idiomu „prawo i prorocy”

tusa tożsama z chwałą Boga odsłania najistotniejszą tajemnicę wiary w bóstwo obiecanego Mesjasza Jezusa, a z tej prawdy wynikają pozostałe dane Chrystusowego objawienia. Bóstwo Jezusa, jako dowód wiarygodności Objawienia, potwierdzone jest i ze strony Boga – przez Ojca i Ducha Świętego – i ze strony dotychczasowej tradycji – Mojżesz i Eliasz. Tak więc chwała objawiona w Chrystusie wskazuje na szczególne posłannictwo Syna Bożego i mądrość, jaką przyniesie od Boga. Chrystus jako *gloria Dei* ukazany został światu w dwóch aspektach: Logosu i Sługi Jahwe. W tym znaczeniu Chrystus został mianowany przez Ojca w epifanii chrzcielnej i w Przemienieniu na górze Synem Wybranym, czyli obiecanym Mesjaszem, którego nauka przewyższa wszystkie dotychczasowe proroctwa tym, że jest ich wypełnieniem w akcie paschalnej ofiary.

Tak właśnie ujmuje to Kolekta z Mszy o Przemienieniu Pańskim: „Boże, Ty przy chwalebnym Przemienieniu Twojego Jedynego Syna potwierdziłeś tajemnicę wiary świadectwem Ojców i ukazałeś chwałę, jaka czeka Twoje przybrane dzieci, spraw, abyśmy posłuszni głosowi Twojego umiłowanego Syna, stali się Jego współdziedzicami”⁵⁰

Wszystkie omówione wyżej aspekty znajdują swoje odzwierciedlenie w tekstach liturgii głównie mszalnej, przede wszystkim uroczystości Pańskich, które w roku liturgicznym pełnią funkcję takich cyklicznych epifanii Boga w tajemnicach Chrystusa. Niektóre dla przykładu zostały przytoczone. Objawienia w nich Bożej chwały określają rolę Chrystusa jako Boskiego Pośrednika w dziele odkupienia. Chrystus jako Bóg, Wybrany Mesjasz, Syn, Arcykapłan Nowego Przymierza, Mistrz i Pan nowego prawa i nowego kultu – to wszystko są funkcje zbawcze. Chwała Boga w Chrystusie jest odsłaniana jedynie w tym celu, dlatego jest ona obecna w całym misterium liturgii, którego treścią jest dokonujące się wciąż misterium Paschy Chrystusa i Kościoła. „Słusznie przeto uważa się liturgię za wykonywanie kapłańskiego urzędu Jezusa Chrystusa; w niej przez znaki widzialne wyraża się i w sposób właściwy poszczególnym znakom rzeczywistości uświęcenie człowieka, a mistyczne Ciało Jezusa Chrystusa, to jest Głowa ze swymi członkami, wykonuje całkowity kult publiczny” (KL 7). Nie wystarczy więc mówić jedynie o tekstach, które z różnych stron sygnalizują prawdy o Chrystusie objawiającym i wprowadzającym w chwałę Ojca, ale trzeba zgłębiać treść liturgii, która stanowi uprzywilejowane miejsce ukazywania Osoby Chrystusa uwielbionego podczas realizowania dzieła odkupienia *in mysterio*.

⁵⁰ Msza o Przemienieniu Pańskim. Kolekta. MRP 139*

CHRIST AS GLORIA DEI IN LITURGY

S u m m a r y

The article presents the issue of God's Glory revealed in Christ and the confirmation of this fact in liturgy. For the author, the point of departure for this thesis is the most convincing and richest scene of Christ's Transfiguration that in its main assumptions is shown in the preface about the Transfiguration and in other euchologic texts.

Revelation of the God's glory in Christ exceeds the limits of a historical event and refers to the Messianic times, that is to the reality of liturgy in the Church, to the times of the Holy Spirit who effectively reveals the aspects of this glory in Christ as God, the Son, the Messiah, the High Priest of the New Covenant, the Lord and the End of the New Law. Christ as *gloria Dei* appears as the only Mediator in the act of Redemption, and the reason why God's glory is revealed in Christ is salvation only. Christ as *gloria Dei* is the content of the whole mystery of liturgy, mainly liturgy of Eucharist.

Translated by Tadeusz Kartowicz